https://achterderug.nl

FATA MORGANA IN EUROPA.

Het zeldzaam en prachtig luchtverschijnsel, dat men „Fata Morgana" heeft genoemd, weerkaatst niet alleen in de woestijn steden en meren en oasen; aan de zeekust of op de volle zee voorwerpen, die in werkelijkheid anders, of landen, die door de kromming der aarde onzichtbaar zijn; maar het vertoont zijn natuurtafereelen nu en dan ook in de berg- en binnenlanden van ons werelddeel.

Jaren geleden maakte mijn vader met mijn oudsten broer een reis door Zwitserland, toen hij zulk een natuurtooneel zag, waardoor hij en alle andere toeschouwers in bewondering en verrukking werden gebracht. Hij vertelt er het volgende van:

„Ik reisde in een postwagen van Landquart naar Davos. Met mijn zoon was ik gezeten in de voorste afdeeling van de diligence, waardoor wij een ruim uitzicht hadden over den schilderachtigen weg, langs welken wij met vliegende vaart reden. Het was in October. Reeds was er sneeuw gevallen, en hoe hooger wij kwamen, des te meer sneeuw en ijs vertoonde zich. Wij genoten, niettegenstaande de koude, van de prachtige grootsche natuur. Het werd avond. Weldra zagen wij niets meer dan het schijnsel van de lantaarns op den met sneeuw bedekten grond. Langen tijd reden wij zoo voort. Nog drie uur waren wij van de plaats onzer bestemming verwijderd. Daar opeens zien wij een prachtig tooneel vóór ons. Een ijsveld, helder verlicht door lantaarns, met een paar rijk versierde tenten, en honderden heeren en dames in luchtige zwieren schaatsen rijdende. „Wat zou dat zijn?" riepen wij uit. „Waar zou dat plaats vinden? We zijn nog drie uur van Davos!" Eindelijk kwamen wij op de gedachte, dat het een fata morgana moest zijn. Het gezichtsbedrog duurde ongeveer een kwartier. En toen wij den volgenden dag in Davos onderzoek deden, hoorden wij, dat er den vorigen avond een ijsfeest geweest was, waarvan wij toen nog de overblijfselen konden zien."

Merkwaardig, niet waar? En een paar maanden geleden werd in het „Heidelberger Tageblatt" het volgende geschreven:

„Op den weg tusschen Dörrbach en Obergünsbach werd onlangs een voor ons hoogst zeldzaam natuurtafereel waargenomen. 's Morgens 10 uur vormde zich aan den wolkenloozen hemel, 25 of 30 graden boven den horizont, een rose, vrij breede streep, die in helderheid toenam, en meer en meer ging lijken op een door de zon beschenen landschap, waarin velden en weiden, boomen en bosschen, en, op een hoogte, ook een dorp met een kerktoren heel duidelijk te onderscheiden waren. Opeens kwam er ook leven in dit aan de lucht getooverde schilderij: afdeelingen soldaten rukten in gevechtsorde tegen elkaar op. Daarna stelden die afdeelingen soldaten zich op, en men kon duidelijk zien, dat zij een geweervuur openden. Maar toen, als bij tooverslag, verdween plotseling het luchtschilderij. En er bleef nog slechts een vale lichtstreep over. Een en al verbazing, hadden de menschen dit alles aanschouwd. Sommigen zagen er in het onbedriegelijke teeken des hemels, dat er oorlog zou komen. Maar al ras was de zaak opgehelderd. 't Bleek, dat het garnizoen van Mergentheim, gelegen op een afstand van ongeveer 18 Kilometer, op denzelfden dag en op hetzelfde uur op de hoogte bij Löffestelsen een gevechtsoefening gehouden had. Wij hadden dus een door breking der lichtstralen veroorzaakte luchtspiegeling aanschouwd!"

Hoe schoon is de natuur! En hoe groot en heerlijk is de God, die haar het aanzijn gaf, en haar nog draagt door het woord Zijner kracht!

J. N. V.

FATA MORGANA.

Zooals men weet, verstaat men over 't algemeen door *Fata Morgana* een luchtspiegeling, of beter gezegd: een gezichtsbedrog. De natuurkundigen verstaan onder luchtspiegeling een bijzonder soort van straalbreking, waardoor bij helder en stil weder, als door groote hitte of door strenge koude, de lucht sterk verdund is, allerlei voorwerpen in de verte of aan den hemel worden weerkaatst. Het beeld wordt natuurlijk *omgekeerd* weergegeven. Maar dit omgekeerde beeld wordt door een tweeden luchtstroom afgespiegeld, zoodat het beeld zich *recht* voor onze oogen vertoont, en daardoor een te grooter gezichtsbedrog vormt.

Aangezien ik mij echter voor het oogenblik slechts op het gebied der linguistiek,[1]) en meer bepaaldelijk op dat der etymologie[2]) wensch te bewegen, zal ik over het natuurverschijnsel, en de oorzaken er van, niet verder spreken, maar trachten de vraag te beantwoorden: „Waaraan hebben de woorden Fata morgana hun afleiding en beteekenis te danken?"

Ongetwijfeld is *Fata* afkomstig van het Latijnsche *Fatum*, part. perf. van *fari*, verwant met het Grieksche *phao*, 't welk *spreken, zeggen, verkondigen*, enz., beteekent, vervolgens de *uitspraak* (in toekomstige lotgevallen), en ook *godspraak*; vandaar het *onvermijdelijk noodlot*, waaraan, volgens de beschouwing der ouden, zelfs de goden onderworpen waren. (Hieruit blijkt ook duidelijk, dat wij onder het woord *fataal* een *ongelukkigen, betreurenswaardigen, onheilspellenden, weerzinwekkenden* toestand hebben te verstaan, terwijl het woord *fatalisme* wederom de leer van het onvermijdelijk en onverbiddelijk noodlot te kennen geeft.)

In de Italiaansche taal nu beteekent *Fata* een *Fee* of waarzegster en tooveres, evenals ook de Franschen van *féer* spreken, in de beteekenis van *betooveren*. Onder *Fata* in Fata Morgana — het woord is Italiaansch — moeten we dus allereerst een waarzeggend, voorspellend wezen, een tooveres verstaan, en hoe dit nu in verband staat met de welbekende luchtspiegeling, daarover zal het tweede woord: morgana de vereischte oplossing geven.

De naam *morgana* moet ontstaan zijn uit het Keltische *mor*, dat *meer* = zee beteekent. (Het woord *marine*, (*marinus*, a, um, van een wijdvertakten wortel *mar, glimmend, blinkend*, alzoo eigenlijk het *blinkende*) herinnert ons derhalve aan de *zee* of hetgeen daartoe behoort, of er zich in bevindt: alzoo, zeewezen, zeemacht, vloot, enz.) Het tweede lid van het woord *Mor-gana*, hebben we wederom te zoeken in het Keltische *gwen*, of het Gothische *quen*. Dit is verwant met het Grieksche *gyne*, het Deensche *kone* en het Engelsche *queen*, waarvoor ook de Denen hun *kvinde* en de Zweden hun *kvinna* hebben, welke woorden alle *vrouw* of *wijf* beteekenen. De Engelschen gebruiken het woord *queen* als *koningin*, terwijl *woman* een getrouwde vrouw, en *wife*, meesteres of gebiedster te kennen geeft.)

Mor-gana beteekent dus zooveel als *zee-vrouw* of *meerwijf*, zoodat wij door *Fata Morgana* eigenlijk de tooveres Morgana, vervolgens een (naar vroegere meening) door haar te voorschijn getooverd luchtbeeld „de luchtspiegeling" moeten verstaan. Deze verwijderde streken en voorwerpen in de lucht, spiegelen zich toch niet alleen in de woestijn, maar ook vooral aan zeekusten af, inzonderheid aan die van Sicilië, en Zuid-Italië; vandaar dat de Italianen er dit woord voor vormden.

Men meene nu evenwel niet, dat een *Morganatisch* huwelijk eveneens afgeleid moet worden van het bovenvermeld *morgana*. In geenen deele. Het stoelt op een geheel anderen wortel, daar het afstamt van *morgan* = *morgen;* van daar *morganaticum* (*donum*, geschenk) *morgengave*, d. i. een geschenk, 't welk de man aan zijn vrouw op den eersten morgen nà de bruiloft gaf, of geeft, alzoo de morgengave betreffende, bijzonder in de verbinding: „morganatisch huwelijk" gebruikelijk, d. i. een zóódanig huwelijk, waarbij de gemaal, (van hoogen adel) aan zijn niet adellijke vrouw een bepaalde huwelijksgift aanbiedt of verzekert, zonder haar zijn rang en naam te geven, noch haar uit dit huwelijk voortgesproten kinderen, erfgerechtigd te maken. Zulk een huwelijk noemt men ook wel eens „linkerhands-huwelijk," omdat de vrouw bij de huwelijksvoltrekking aan de linkerhand van den man staat.

Dr. J. S.

[1]) Taalwetenschap.
[2]) Woordafleidkunde.